

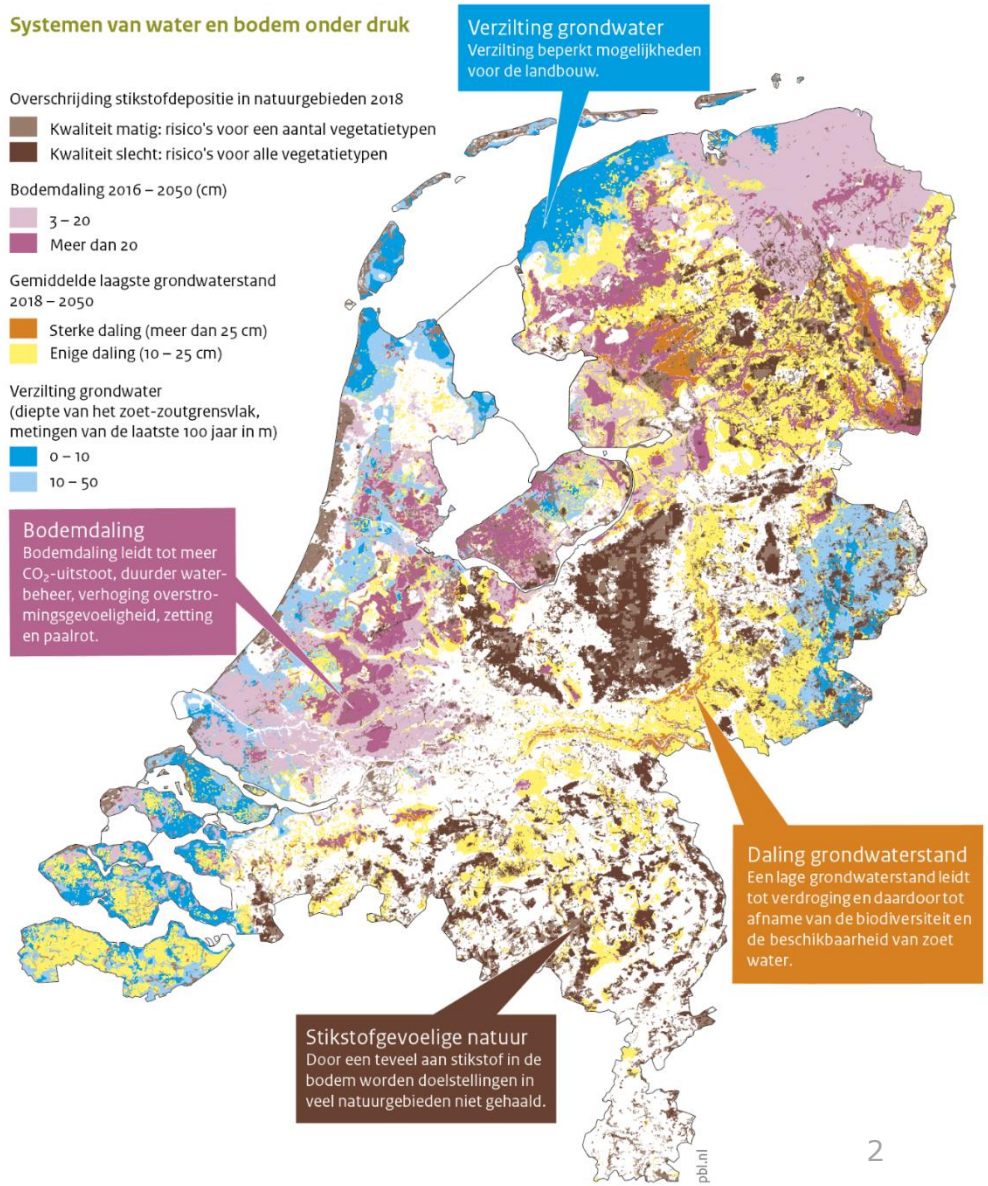
Landbouw en landelijk gebied in transformatie

Vrijwilligersdag Land van Ons, Driebergen, 17 oktober 2026

Dr. Daan Boezeman

Grote opgaven in een beperkte ruimte

- Opgaven
  - Natuur, water, klimaatadaptatie
  - Internationale richtlijnen
  - Ruimte wonen, werken en energie
- Decentralisering en privatisering
  - “Nederland is af”
  - Sturingscapaciteit landbouw afgebouwd (PBL 2018)
- **Herontdekking** van de overheid?

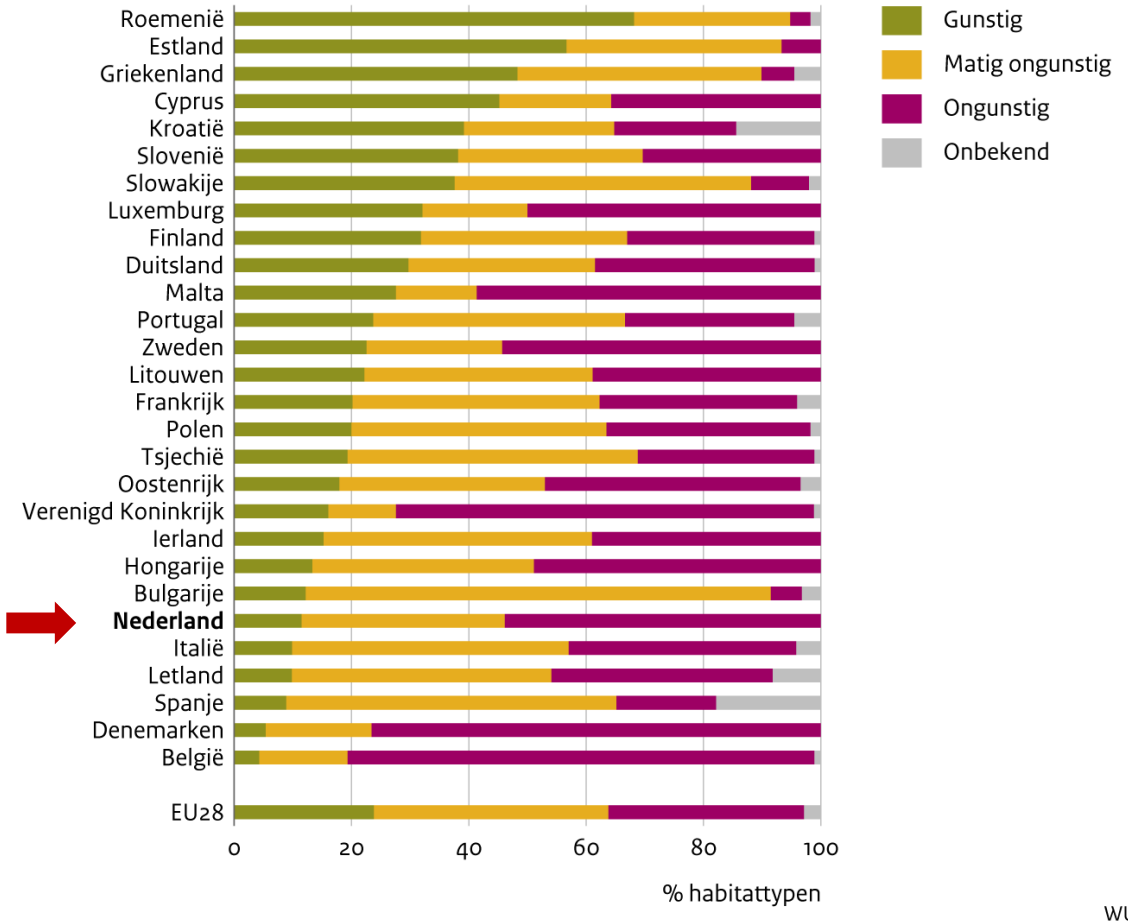


Bron: Klimaateffectatlas, WUR, bewerking PBL

Stikstofcrisis (I): natuur en vergunningen

- Europeesbreed probleem
- 10% habitats gunstige staat
- Drukfactoren (drukke delta)

Staat van instandhouding van habitattypen in EU28, 2013 – 2018

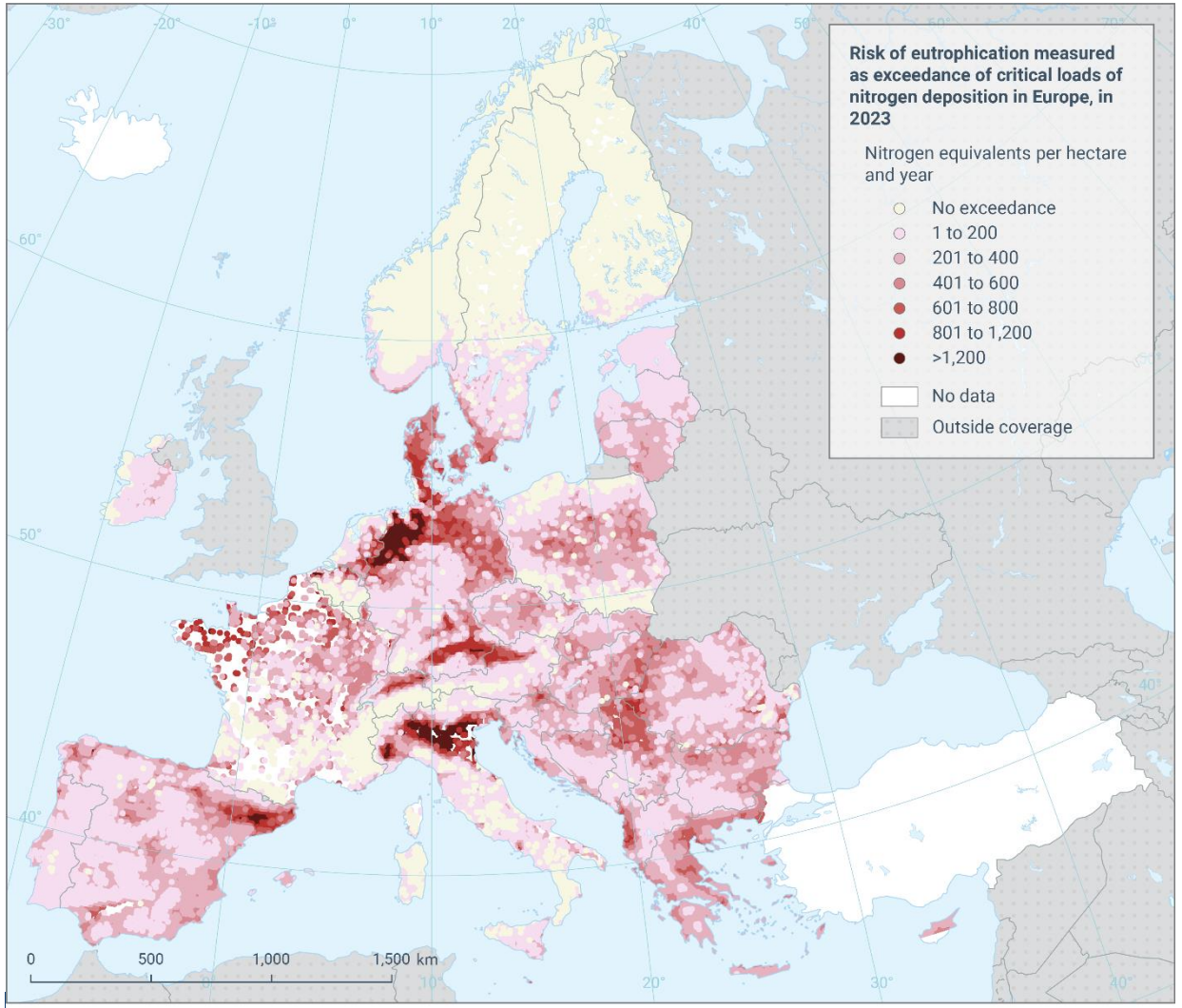


Bron: EEA 2020

WUR/jun20
www.clo.nl/nl148306

Stikstofcrisis (I): natuur en vergunningen

- Europeesbreed probleem
- 10% habitats gunstige staat
- Drukfactoren (drukke delta)
- Stikstofdepositie onderdeel
- Overschrijding KDW is **risico** op verslechtering
- ‘Vergunningencrisis’

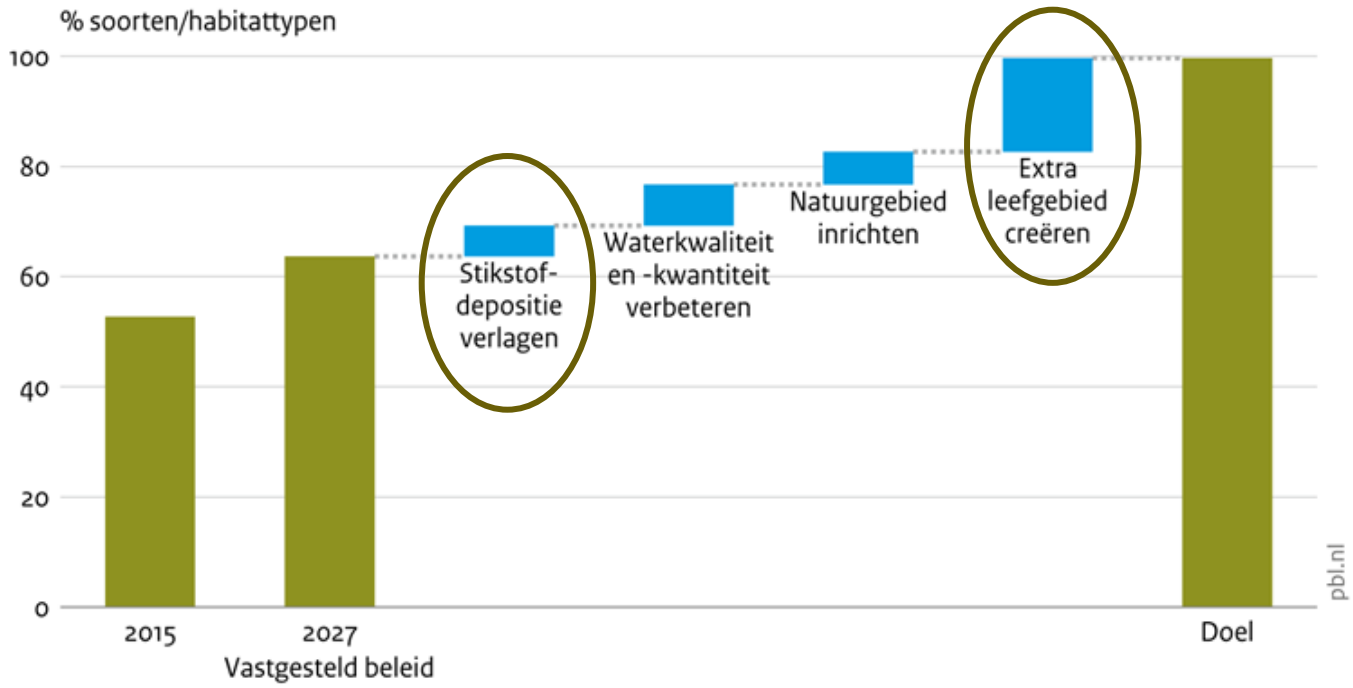


Stikstofcrisis (I): natuur en vergunningen

- Europeesbreed probleem
- 10% habitats gunstige staat
- Drukfactoren (drukke delta)
- Stikstofdepositie onderdeel

- Vraagt een langjarig traject met **ruimtelijke strategie**

Gemodelleerde bijdrage van maatregelen voor verbeteren condities voor gunstige staat van instandhouding



Bron: PBL

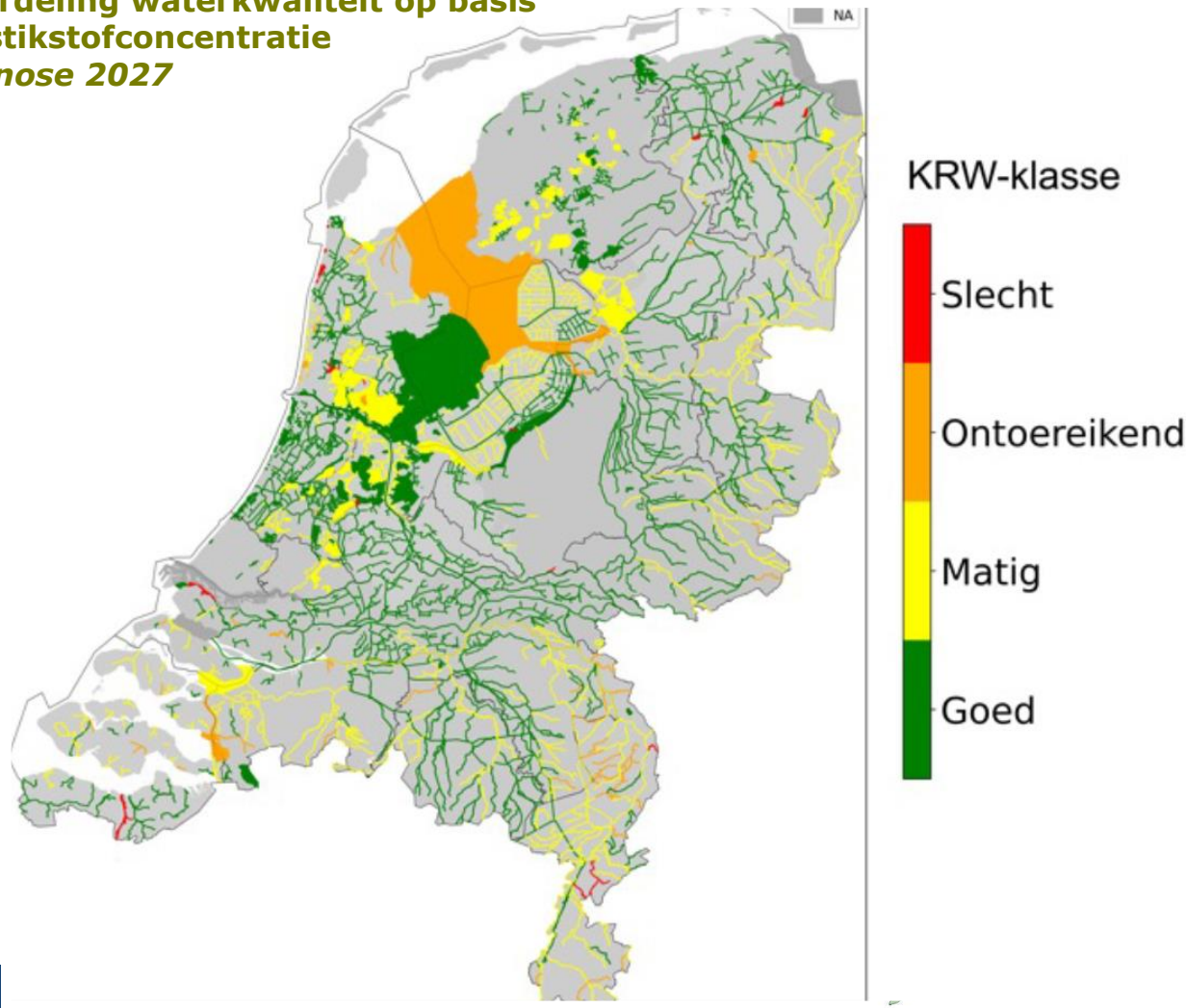
Stikstofcrisis (II): mest en waterkwaliteit

- 2022: Nederland verliest derogatie Nitraatrichtlijn
- Vernieuwing mestbeleid

- Stap voor schoner water…
- … maar er blijven knelpunten

- Ook hier: **ruimtelijke aanpak** biedt meer perspectief

Beoordeling waterkwaliteit op basis van stikstofconcentratie
Prognose 2027



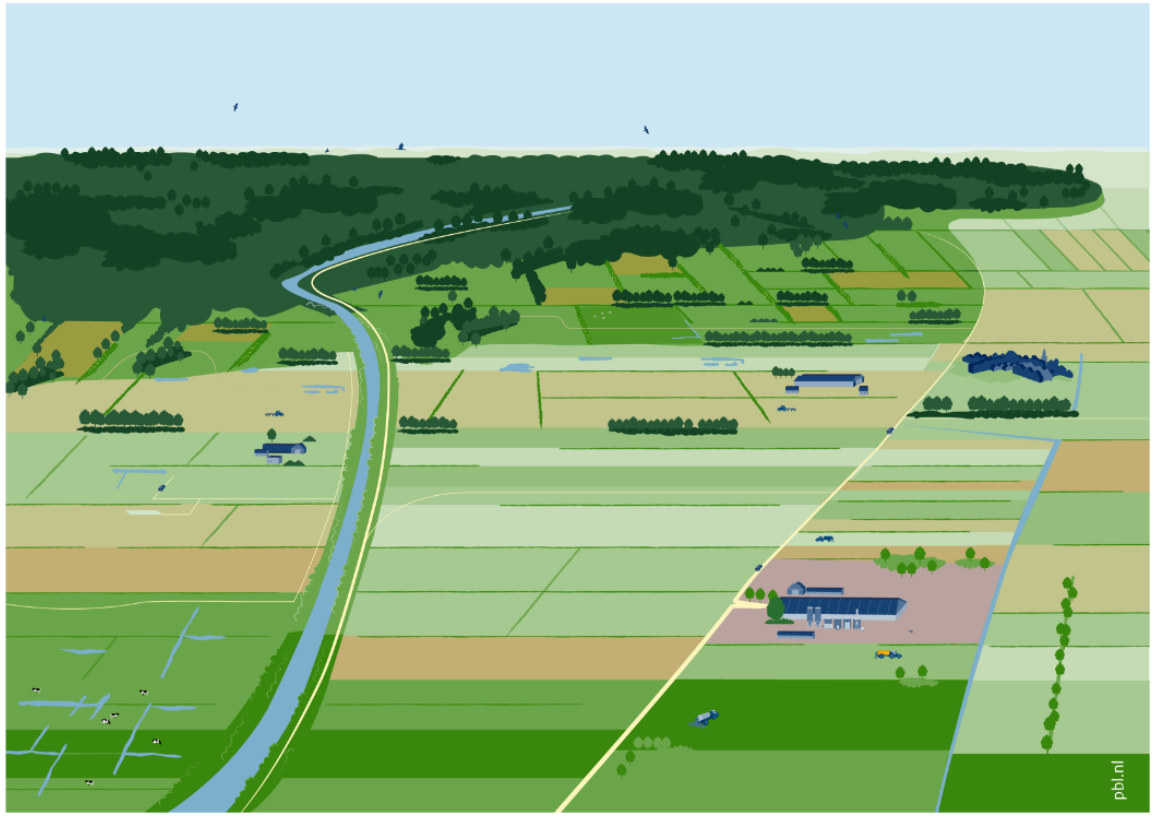
Wat zou nodig zijn?

- **Twee scenario's** (+ referentie)
- **Europese doelen**
  - Natuur: Vogel- en Habitatrichtlijn
  - Klimaat: Europese Klimaatwet
    - (netto) klimaatneutraal
  - Water: Kaderrichtlijn Water
- **Politieke** keuzeruimte opspannen



Planbureau voor de Leefomgeving

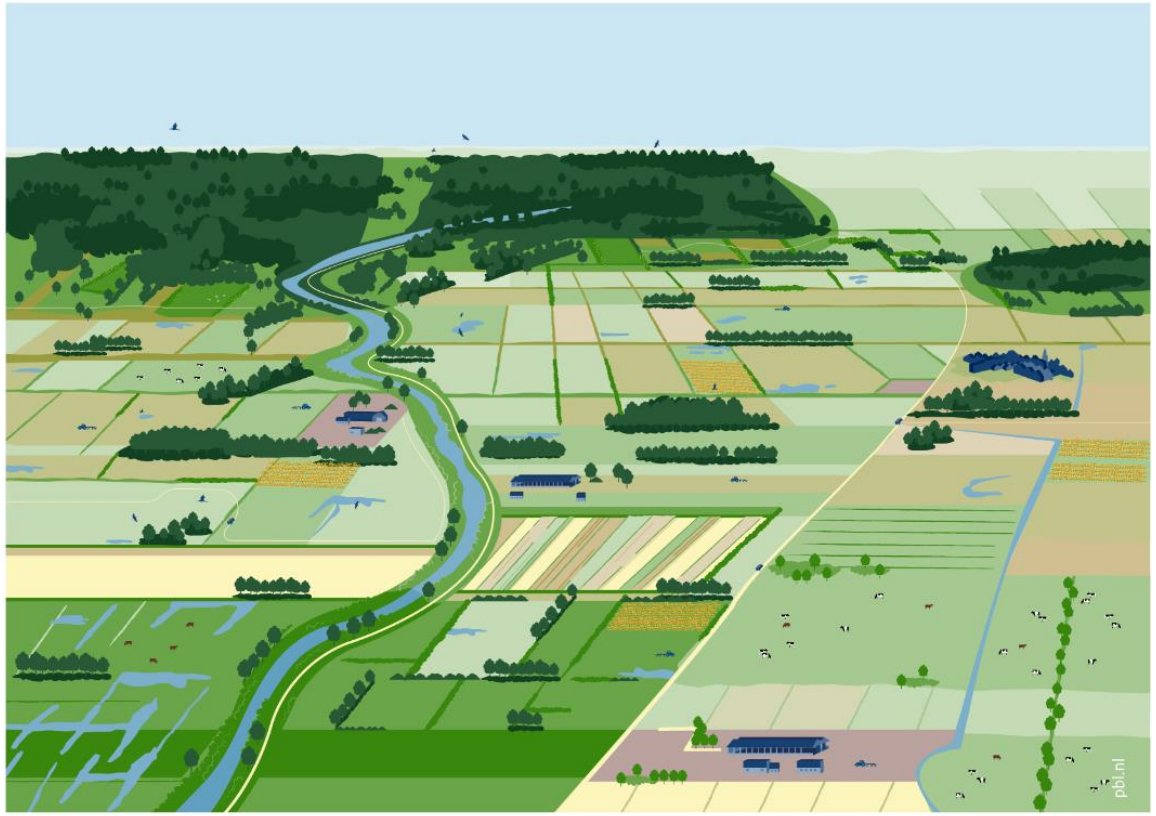
Impressie van intensief-technologisch scenario in 2050, in vogelvlucht



Bron: PBL, DPI

- Technologie en ruimtelijke optimalisatie
- Zo veel mogelijk behoud landbouwproductie

Impressie van natuurinclusief scenario in 2050, in vogelvlucht

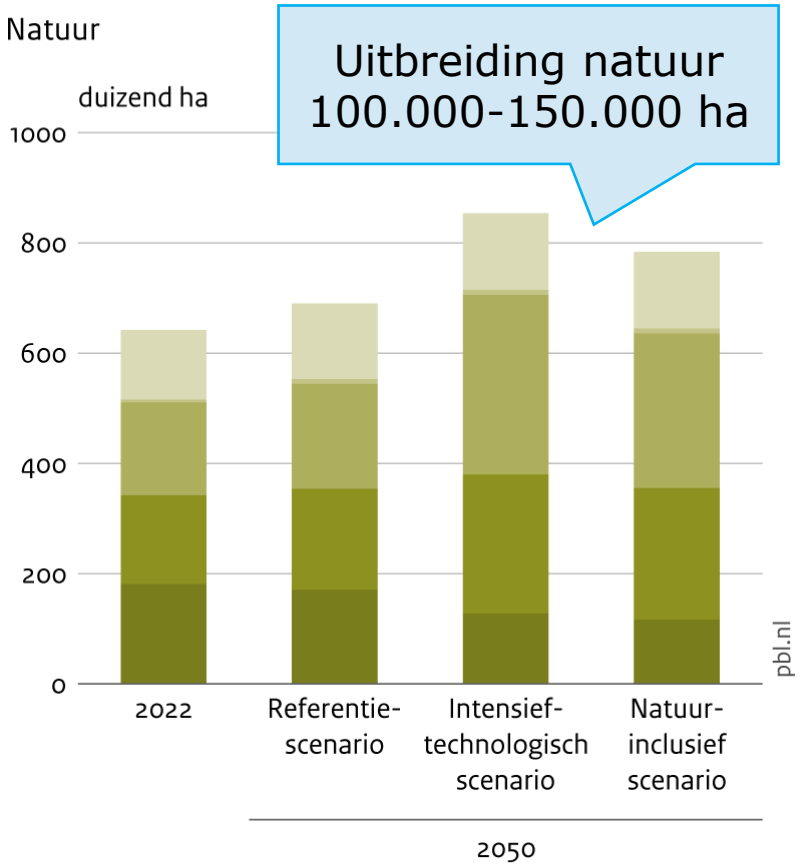


Bron: PBL, DPI

- ‘Natuurinclusieve’ oplossingen en verweving
- Accepteren teruglopende landbouwproductie

Zonder **landgebruiksverandering** is doelbereik natuur, water en klimaat niet mogelijk

Landgebruik van natuur en landbouw in scenario's



Bron: PBL 2025

Maatregelpakket landbouw, natuur en stikstof

- Kabinetsbrief 26 juni 2026
- Nieuwe regelgeving + fonds € 20 mrd
- Zones aangewezen rondom **stikstofgevoelige Natura 2000**
- Grote stap, maar uitvoering vraagt **uiterste** van boeren en overheden
- Middelen geen beperking, uitvoering wel
- Hoe kan **herinrichtingsmachinerie** weer gaan draaien?



4 voorwaarden voor een draaiende machinerie

1. Investeren in **actiever grondbeleid**
   - Instrumenten beschikbaar …



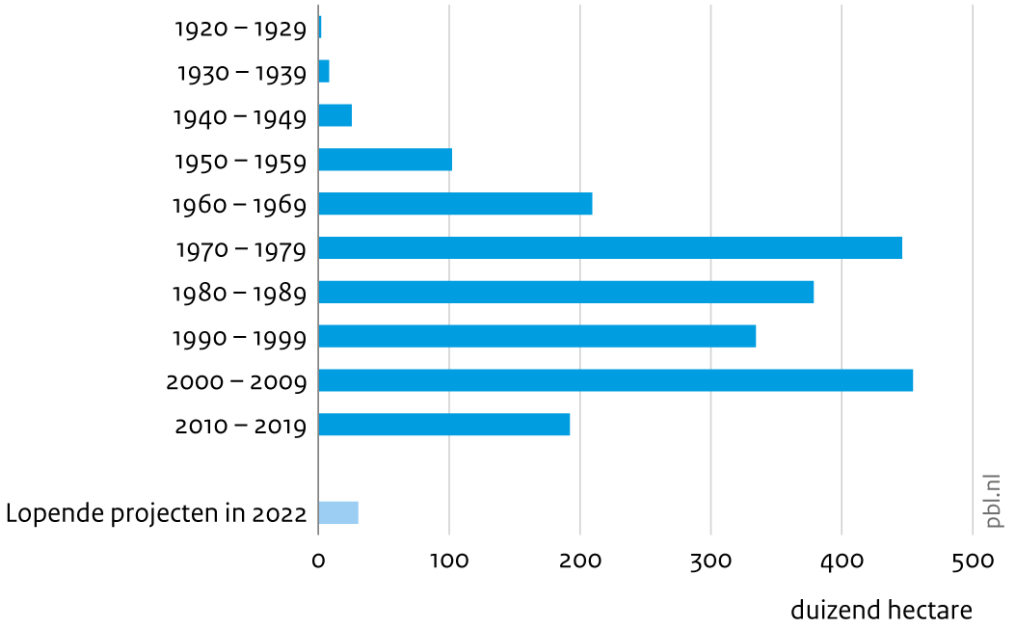




4 voorwaarden voor een draaiende machinerie

1. Investeren in **actiever grondbeleid**
   - Instrumenten beschikbaar …
   - Machinerie om in te zetten afgebouwd
   - Uitvoeringsorganisatie
2. Systematiek voor **prioritering en fasering**
   - Stap brief; niet in Nota Ruimte
   - Afwegingskader en systeem voor selectie en financiering

Oppervlakte plangebied van voltooide landinrichtingsprojecten per decennium



Bron: Dienst Landelijk Gebied, Kadaster

4 voorwaarden voor een draaiende machinerie

3. Uitvoeringskracht vraagt **uitvoeringspracht**
   - Herverkaveling: stroperig imago
   - Ruimtelijke plannen = grondslag om instrumenten in te zetten
   - Maak successen zichtbaar (**brandstof**)
4. **Ondersteunende instrumenten**
   - Waaier instrumenten extensivering
   - Eenzijdig stikstof: risico *stranded assets*

Tabel 1

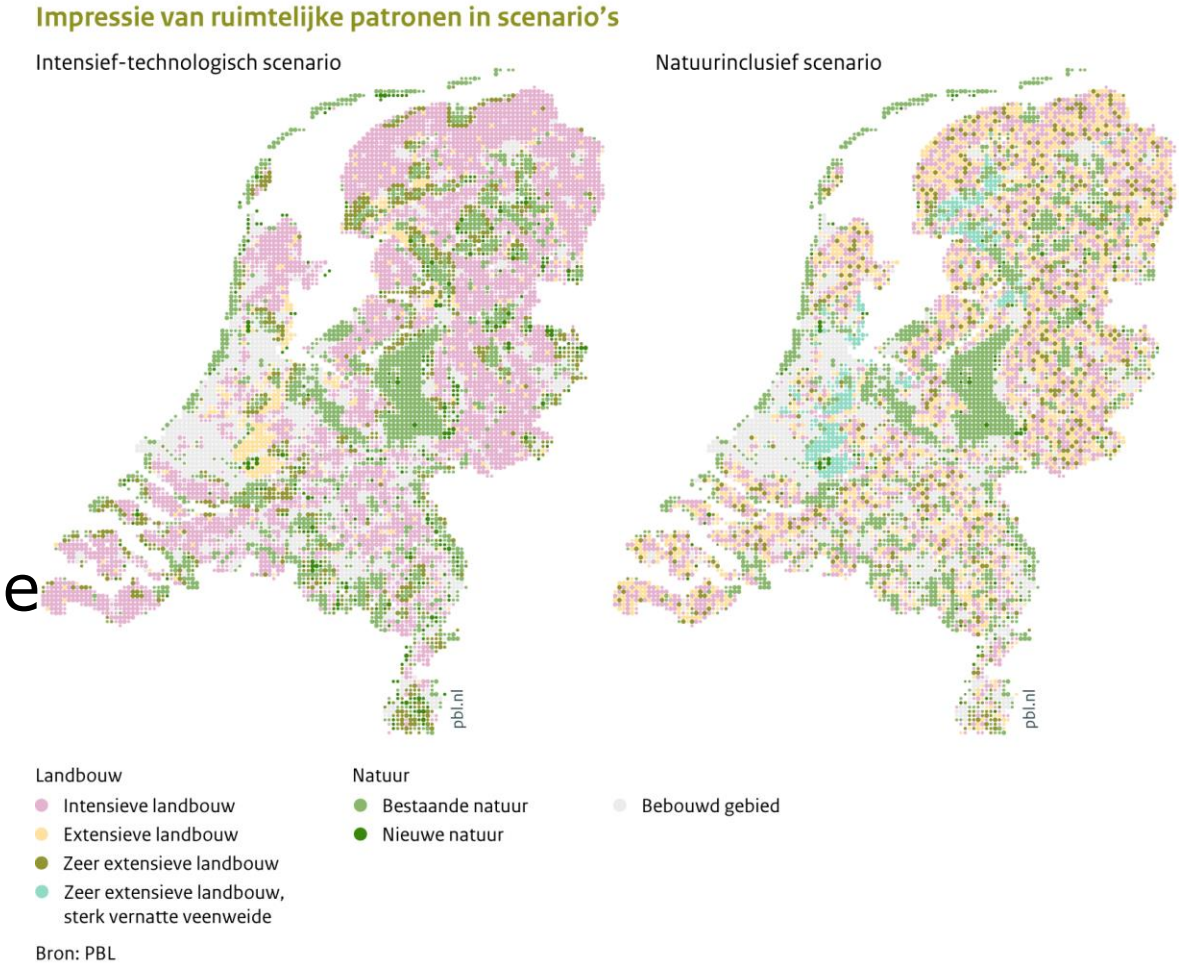
Omvang maatschappelijke initiatieven als aandeel van het Nederlandse landbouwareaal

Initiatief	Oppervlakte in % landbouwgrond
De Landschapsboeren	0.025%
Land Van Ons	0.015%
Lenteland	0.003%
Aardpeer	0.005%
Buijtenland Van Rhoon	0.015%
Herenboeren	0.015%
Totaal	**0.078%**

Bron Hellinga et al. (2024) en Kadaster (2026)

Conclusies

- Milieuproblemen zijn *ook* **ruimtelijke opgaven**
- Routes naar doelbereik leidt tot **ander Nederland**
- Opgave van **historische omvang**
- **4 voorwaarden** draaiende machine
  - *Actiever grondbeleid*
  - *Prioritering en fasering*
  - *Gedragen ruimtelijke plannen*
  - *Ondersteunende instrumenten*



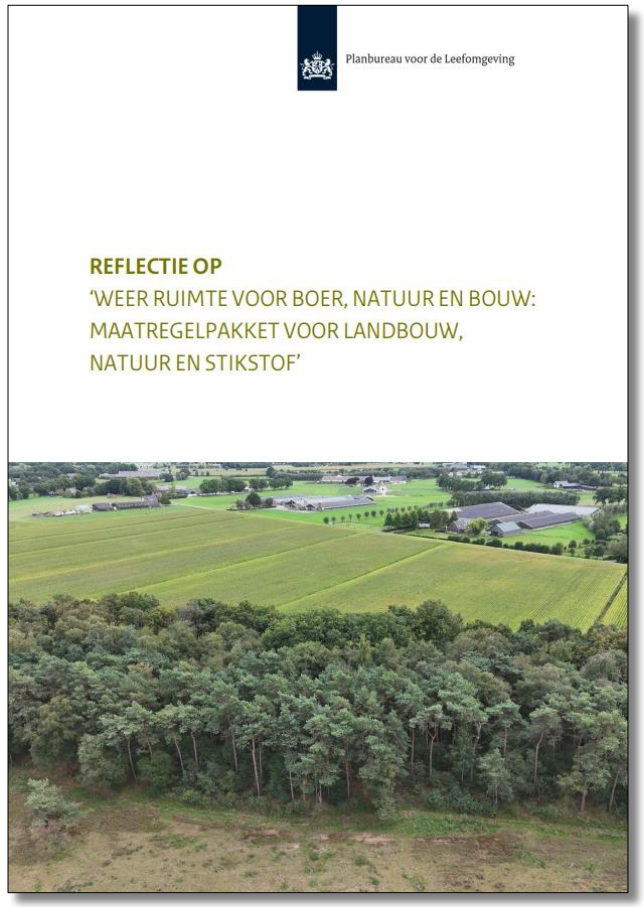
Verder lezen?



Landbouw- en Natuurverkenning 2050 (link)



Ex ante analyse Nationaal Programma Landelijk Gebied (link)



Reflectie op ' weer ruimte voor boer, natuur en bouw' (link)